

»EPILOG« DR. JORDANA KUNIČIĆA

Dr Stefan STEINER

Dr. Jordan Kuničić je napisal »Epilog jedne duge teološke rasprave« (Bogoslovna Smotra, 1972, br. 4, str. 390—397). V tem članku slavi zmago svojega stališča v znani jugoslovanski polemiki o vprašanju perpleksnega primera na področju urejanja rojstev. Posebno pa slavi »poraz« (394) stališča, ki je bilo njegovemu nasprotno. Razlog za slavljenje zmage in poraza bi naj bili odgovori, ki jih je v zvezi z omenjenim vprašanjem dala Kongregacija za verski nauk ljubljanskemu nadškofu dr. J. Pogačniku (Okrožnica Nadškofijskega ordinarijata v Ljubljani, 1972, 57—59) in koprskemu škofu dr. J. Jenku (Okrožnica Apostolske administracije za Slovensko Primorje, 1972, 76—78).

1. Poraz s pomočjo neresnice

Svojemu nasprotno stališče in poraz tega stališča Kuničić takole prikazuje: »Naši su biskupi izdali svoju Uputu 18. II. 1970. Zauzeli su jasan, ispravan i odlučan stav. Taj je stav formuliran načelno ovako: ‚Izravna kontracepcija objektivno je uvijek grijeh, jer nije nikada dozvoljeno učiniti zlo, pa ni malo zlo, da se postigne dobro‘ . . . Kod nas se ozbiljna kontestacija pojavila pisanjem dra Štefana Steinera iz Ljubljane. On je u pismu od 15. IX. 1970. predložio da naši biskupi opozovu svoje stanovište. Stao je uz Uputu francuskih biskupa. Zastupa mišljenje da se može poslužiti kontracepcijom ako je bračnim drugovima teško živjeti u suzdržljivosti, ako su u teškim ekonomskim ili stambenim prilikama i sl. . . . Radi se o poznatoj situaciji. Supruzi znaju da im Knaus-Oginova metoda ne uspijeva. Teško im se odreći somatskog sjedinjenja. Roditeljstvo ne mogu prihvatiti, npr. zbog toga što im to sprečavaju ‚resnične težave‘ — istinske teškoće, kao što je teškoća odupiranja sklonosti za somatskim sjedinjenjem. U tom ‚perpleksnom stanju‘, misli dr Steiner, mogu se poslužiti kontracepcijskim sredstvima. Uporaba tih sredstava može im se ‚savjetovati‘ (SL. B. br. 6/1969, str. 422). Očito je, ako govorim jezikom moralista, da prihvatiti kontracepciju pozitivnim, svjesnim činom volje, odabrati je, savjetovati je, i to kada postoje drugi izlazi, izlaz s ispravnom moralnom kvalifikacijom, kao što je spolna uzdržljivost, znači zastupati izravnu ili direktnu kontracepciju . . . Zaključak? U pismu upućenom dru J. Pogačniku, od 1. VIII. 1972, prefekt Kongregacije za nauk vjere odgovara: ‚Contraceptio in

casu non mere permittitur, sed positive eligitur.' Dakle, primjeri koje je navodio dr Steiner, protežući Uputu francuskih biskupa, znače obranu pozitivno odabrane, izravne kontracepcije... Intervent DK na taj način ne znači samo neki defekt u moralu nego i neoprez na području discipline. Pitam se: Zar se istine ustanovljuju većinom glasova? Mislim one teoretske, spekulativne?» (391—392).

Poleg mojega poraza in poraza Doktrinalne komisije slavi Kuničić tudi poraz Glasa koncila, dodaja pa še težke obdolitve: »Glas Koncila u br. 21. od ove godine donosi jednostavno da odgovor Kongregacije dopušta mogućnost tzv. ‚casus perplexus‘ te da je time diskusija ‚praktično okončana‘. Bitno je u odgovoru Kongregacije da ne dopušta mogućnost objektivnog ‚casus perplexus‘, i to je bio predmet diskusije, kako je izjavila i sama Kongregacija u odgovoru dru J. Pogačniku, jer je odgovorila da se u navedenim primjerima radi o izravnoj kontracepciji... Još gore je to što je GK uokvirio svoj izvještaj tako da se čini da je mišljenje dra Steinera usvojeno, što je upravo krivo, posve obratno. Niti su upiti naših biskupa bili upravljani zbog neizravne kontracepcije, nego zbog izravne, koja je u rješenjima dra Steinera uključena, kako se vidi iz odgovora Kongregacije dru J. Pogačniku... Time se takva štampa ubraja u suuzročnike negativnosti, pogrešaka i deformacija savjesti« (395).

Odgovorimo po vrsti tistemu, ki govori »jezikom moralista«.

a. V »Uputi« naših škofov stavka »Izravna kontracepcija objektivno je grijeh, jer nije nikada dozvoljeno činiti zlo, pa ni malo zlo, da se postigne dobro« ni. V »Uputi« bi ga Kuničić rad *interpoliral*. Ta stavek je v Izjavi »Predsjedništva Vijeća za nauku vjere pri BKJ«. To izjavo pa so podpisali *samo trije* »naši biskupi«. Izjava v mnogih naših škofijah sploh ni bila uradno publicirana, npr. v ljubljanski.

Kuničićeva trditev, da sem jaz »u pismu od 15. IX. 1970. predložio da naši biskupi opozovu svoje stanovište«, je *neresnična*. Moje pismo se je nanašalo *samo na Izjavo* »Predsjedništva Vijeća za nauku vjere«, ne na »Uputu«. Tekst mojega pisma, ki govori o tem, na kaj se pismo nanaša, je naslednji: »*Prosim* prevzvišene gospode škofe, da premislijo 1., 3. in 5. točko Izjave Predsjedništva Vijeća za nauku vjere pri BKJ, ki jo je predsjedništvo izdalo dne 18. II. 1970.« »Kontestacija« z moji strani proti »Uputi« je *samo v Kuničićevem pisanju*. Ker je bilo med stališčem Jugoslovenskega in Francoskega episkopata glede ravnjanja v perpleksnem primeru nasprotje, sem jaz *priznaval* *probabilnost obema stališčema* (prim. Bogoslovna Smotra, 1972, 404—406). Kuničićev očitak, »da su neki poslušni i obazrivi prema autoritetu biskupa, ali inozemnih, kao da naši nemaju asistencije Duha Svetoga kao učitelji vjere« (394), je torej krivičen. Če je kdo odrekao »asistenciju Duha Svetoga« kakšnemu episkopatu, je bil to Kuničić, ki je o Izjavi francoskega episkopata pisal: »Uputa je s teološkog stanovišta puna praznina« (394).

b. »Perpleksno stanje«, kakršno Kuničić pripisuje mojemu pojmovanju, je *potvorba*. Takšno »perpleksno stanje« jaz *ne priznavam*.

Perpleksen primer, kakršnega jaz zagovarjam, sem v prošnji Škofovski konferenci Jugoslavije dne 15. IX. 1970 načelno opisal takole: »Perpleksen primer je takrat, ko subjekt stoji pred dvojnimi zlom (pred nasprotujočimi si dolžnostmi), se tega zaveda, ne bi hotel storiti nobe-

nega zla (rad bi izpolnil obe dolžnosti), toda naj dejanje stori ali opusti, vedno stori neko zlo (ne izpolni neke dolžnosti). Gre torej za subjektivno področje, za odločanje ‚hic et nunc‘. Načelo o odločanju v perpleksnem primeru hoče voditi ljudi na tem subjektivnem področju, saj drugače ne bi imelo nobenega smisla.« Praktično pa sem perpleksen primer podal v naslednjem resničnem kazusu: »Neka žena je že trikrat rodila s pomočjo carskega reza. Četrty carski rez je navadno smrtno nevaren. Z možem sta poročena osem let, nobeden še nima 30 let. Ovulacija je pri ženi zelo neredna in za uravnavanje rojstev ne moreta uporabljati dovoljenih metod. Rada bi živela zdržno, toda iz prakse veda, da jima to pogosto ne uspe. Nove zanositve ne smeta tvegati, ker bi sicer postavila ženo v smrtno nevarnost. Ko sta po tretjem ženinem carskem rezu dva meseca živela zdržno, je prišlo v zakonu do živčne napetosti, razburjanj itd. Čeprav sta sporazumno sklenila, da se bosta vzdržala zakonskih dejanj, je žena začela očitati možu, da je nima več rad, da ima druge in podobno. Potem je mož začel uporabljati kondom, da ne bi prišlo do usodnega spočetja in da bi zakonsko sožitje postalo spet normalno. Župnik, ki je pripovedoval ta kazu, trdi, da gre za vestna krščanska zakonca. ‚Kako naj ju vodim?‘ je vprašal« (Služba Božja, 1969, 423—424).

V mojem prikazu perpleksnega primera zakonca »ne moreta uporabljati« za urejenje rojstev ženinega cikla, ker ni zanesljiv, v Kuničičevem prikazu pa »im Knaus-Oginova metoda ne uspeva«. Med enim in drugim pa je velika razlika: v prvem primeru gre za fizično nezmožnost, v drugem pa za moralno slabotnost. V mojem prikazu perpleksnega primera *ne* »postoje drugi izlazi, izlaz s ispravnom moralnom kvalifikacijom, kao što je spolna uzdržljivost«: zakonci so uporabljali zdržnost, pa je vedno bolj prihajalo do krhanja zakona. V Kuničičevem prikazu na moj račun pa je zdržnost izognitev obojnemu zlu. Če je zdržnost izognitev obojnemu zlu, kontracepcijskemu dejanju in krhanju zakona, potem po mojem pojmovanju do pravega perpleksnega stanja *sploh ne more priti!* »Istinske teškoće« so v mojem perpleksnem primeru *smrtna nevarnost za ženo in krhanje zakona*, Kuničič pa skuša »istinske teškoće« zreducirati na težavo »odupiranja sklonosti za somatskim sjedinjenjem«, smrtno nevarnost za ženo in krhanje zakona pa zamolči. Ravno pri tem poskusu se je Kuničič ujel v *nesmisel*: zakonci »roditeljstvo ne mogu prihvatiti, npr. zbog toga što im to« preprečuje »teškoća odupiranja sklonosti za somatskim sjedinjenjem«. Očitno je tudi, da hoče Kuničič z izrazom »somatsko sjedinjenje« diskvalificirati ne samo moje pojmovanje perpleksnega primera na področju urejanja rojstev, ampak tudi *pomen in dolžnost* spolnih dejanj za trdnost zakona. Zato pa ga je treba spomniti na tisti izrecen nauk sv. pisma, ki ga Kuničič v svojih spisih v zvezi z aplikacijo ‚Humanae vitae‘ trdovratno ignorira: »Ne odtegujta se drug drugemu, razen morda kdaj v soglasju, da se posvetita molitvi; nato se povrnila zopet skupaj, da bi vaju ne skušal satan zaradi vajine nezdržnosti« (1 Kor 7, 5).

Na podlagi svojevoljnega in v bistvu napačnega prikaza perpleksnega primera dela potem Kuničič zaključke. *Falsum suppositum — falsae conclusiones!*

c. že dolgo pred odgovori Kongregacije za verski nauk sem *jasno razlikoval* med kolizijo dolžnosti na objektivnem in subjektivnem področju. Poleg že citiranega teksta iz moje prošnje Škofovski konferenci Jugoslavije dokazujejo to tudi drugi teksti iz mojih spisov, npr.: »Najtežji perpleksni primer, najtežja kolizija dolžnosti nastopi, ko človek stoji pred izpolnitvijo ‚hic et nunc‘ nasprotujočih si naravnih zakonov. . . Če gledamo s strani objekta zakona, kajpada do kolizije dveh naravnih zakonov nikoli ne more priti, saj je naravne zakone vtisnil v človekovo naravo Bog, ki ne more zahtevati od človeka izpolnitve dveh nasprotujočih si dolžnosti. Če pa gledamo s strani subjekta zakona, pa do kolizij naravnih zakonov prihaja zaradi človekove nepopolnosti, grešnosti, pomankljivega spoznanja . . . Ne smemo tudi pozabiti, da je načelo ‚in casu perplexo minus malum eligendum‘ namenjeno za reševanje problemov na izrazito subjektivnem področju« (Služba Božja, 1971, 340—341). To sem pisal v zvezi s perpleksnim primerom na področju urejanja rojstev. Besede »s strani subjekta zakona« sem celo *podčrtal*.

Da je treba v zvezi z urejenjem rojstev *razlikovati* med kolizijo dolžnosti na objektivnem in subjektivnem področju, tako kot sem jaz razlikoval, je Kongregacija za verski nauk potrdila. Ista kongregacija je tudi izjavila, da je kolizija dolžnosti, da je perpleksen primer, kakor ga jaz pojmujem, na subjektivnem področju *možen*.

Kongregaciji za verski nauk je koprski škof dr. J. Jenko predložil ob navajanju mojega imena celo *lažji* perpleksni primer, kot je tisti, ki sem ga jaz kot perpleksnega zagovarjal. Škofovo vprašanje se je glasilo: »Ali težavo uskladiti odgovorno starševstvo z dolžnostjo ohraniti trdno zakonsko vez s spolno združitvijo moremo upravičeno imeti za casus perplexus?« Kongregacija je odgovorila: »Razlikujem: objektivno: negativno; pravilo, ki prepoveduje kontracepcijo, je vedno veljavno in to brezpogojno. Subjektivno, ali v subjektivni zmedenosti vesti: affirmative.«

Na vprašanje istega škofa, »Ali je mogoče, da se vestni zakonci, ki so v tej stvari dobro poučeni in hočejo živeti kot dobri kristjani, znajdejo pred takim perpleksnim primerom?«, je kongregacija odgovorila: »Ni mogoče izključiti možnosti, da se subjektivno dogodi tak primer.«

Ljubljanski nadškof dr. J. Pogačnik pa je preložil Kongregaciji za verski nauk v glavnem moj kazus: »Zakonca, ki poznata nauk okrožnice Humanae vitae in hočeta živeti do božjih in cerkvenih zapovedih, sta v veliki stiski vesti. — Po eni strani se zavedata, da bi novo spočetje ženi prineslo smrt. Žena je namreč pretrpela že tri carske reze. Zato se morata zakonskega dejanja zdržati. Iz razlogov razumnosti in ljubezni do že rojenih in prihodnjih otrok zdaj novega otroka ne smeta sprejeti. Ženine mesečne dobe ni mogoče urediti z dovoljenimi sredstvi po Knaus-Oginovi teoriji in temperaturni metodi ali z zdravili. Zato ne moreta občevati le v nerodovitnem času. — Po drugi strani pa se zavedata dolžnosti, da morata z dejanji medsebojne, tudi telesne, ljubezni ohraniti svoj zakon trden. Že mesece sta se namreč zdržala, zdaj pa je njun zakon, če se ne združita, v resni nevarnosti, da se razdere. Izbereta kontracepcijo.« Za rešitev tega kazusa je kongregacija odgovorila, kar navaja tudi Kuničić (393): »Causus perplexus, scilicet collisio obligatio-

num moralium, *obiective* dari non potest... Prudentiae pastoralis erit discernere quo in casu hic illeve fidelis in situatione uti dicunt conflictus *subiective* se inveniatur.»

d. Kuničić v svojem »Epilogu« zamolčuje, da jaz *ne priznavam objektivne kolizije dolžnosti*, ampak *samo perpleksen primer*, to je kolizijo dolžnosti na subjektivnem področju. Ne upošteva potem odgovorov kongregacije koprskemu škofu. Še več, skuša sugerirati, da jaz zagovarjam kolizijo dolžnosti na objektivnem področju: »Bitno je u odgovoru Kongregacije da ne dopušta možnost objektivnog ‚casus perplexus‘, i to je bio predmet diskusije, kako je izjavila i sama kongregacija u odgovoru dru J. Pogačniku, jer je odgovorila da se u navedenim primjerima radi o izravnoj kontracepciji.«

»Sama Kongregacija u odgovoru dra J. Pogačniku« ni ničesar »izjavila«, kaj je »bio predmet diskusije«. Kongregacija je enostavno odgovorila na vprašanje, ki jih je zastavil nadškof Pogačnik, ko je predmet diskusije takole predstavil: »Zagovorniki obeh sentenc z verno poslušnostjo sprejemajo nauk okrožnice HV. Gre le za uporabo (aplikacijo) avtentičnega cerkvenega učiteljstva v težavnih primerih zakonskega življenja... V bistvu gre za pravo ali napačno ali pomankljivo tolmačenje razlag različnih episkopatov.« Nadškof je pravilno predstavil »predmet diskusije«. Pri nas ni nihče, ne Kuničić ne Nola ne Doktrinalna komisija ne Steiner, nasprotoval nauku 14. točke ‚Humanae vitae‘ o kontracepciji, nihče ni zagovarjal direktne kontracepcije kot take, nihče ni trdil, da je objektivno dovoljeno izbrati direktno kontracepcijo kot manjše zlo, nihče ni pisal proti načelu: ‚non sunt facienda mala ut evaniant bona‘. Jaz, kot poglavitna tarča Kuničićevih napadov, sem celo branil nauk ‚Humanae vitae‘, ki prepoveduje direktno kontracepcijo, npr.: »Vsi katoliški episkopati sveta so se v svojih izjavah k okrožnici ‚Humanae vitae‘ načelno solidarizirali z njenim naukom o urejenju rojstev, tudi s prepovedjo kontracepcijskih sredstev. To je prvo važno dejstvo, ki ga moramo ob preučevanju njihovih izjav ugotoviti. Ta solidarnost ima veliki pomen za moralno teologijo, za dušno pastirstvo in za stališče katoliških vesti. Če je namreč celotno cerkveno učiteljstvo v neki moralni zadevi edino, čeprav ne gre za nezmotljiv nauk, potem ni mogoče, da bi kak katoličan, ki se zaveda, kaj je cerkveno učiteljstvo, mogel imeti trdno načelno prepričanje, ki je omenjenemu nauku nasprotno... Posebno za dušnega pastirja je jasno, da ne more in ne sme drugače učiti o urejanju rojstev kakor cerkveno učiteljstvo« (Bogoslovni vestnik, 1969, 82—83; prim. Posredovanje človeškega življenja, Ljubljana 1968, 6; Cerkev v sedanjem svetu, 1969, 74).

»Predmet diskusije« pri nas ni bila »možnost objektivnog ‚casus perplexus‘«, ampak *možnost kolizije dolžnosti na subjektivnem področju*, to je možnost perpleksnega primera na področju urejanja rojstev. To priča že dejstvo, da je »objektivni ‚casus perplexus‘« ‚*contradictio in terminis*‘. Perpleksnost je vendar mogoča samo na subjektivnem področju. Perpleksen je lahko *samo človek*, nikdar pa moralni zakoni ali moralne dolžnosti! Čudno, da tega tisti, ki govori »jezikom moralista«, ne upošteva.

Dalje je treba Kuničića opozoriti, da sem jaz od vsega začetka govoril v zvezi s perpleksnim primerom o *dvojnem zlu*, kar jasno kaže,

da sem imel pred očmi perpleksen primer, saj zakoni in dolžnosti sami po sebi ne morejo povzročati nobenega zla, ampak *samo človek*.

Pravtako je treba spomniti Kuničiča, da je »diskusija« nastala zaradi moje rešitve *konkretnega moralnega kazusa*, zaradi resničnega problema zakoncev, ki neurejenega ženinega cikla nista mogla uporabljati za urejanje rojstev, ki sta prakticirala zdržnost, ki zaradi nevarnosti ženine smrti nista smela dovoliti nobega spočetja, ki se jima je začel zakon nevarno krhati, ki sta se bala storiti kakršno koli zlo itd. Vse to jasno govori, da je šlo za subjektivno področje.

Kuničičevo prizadevanje, da bi »predmet diskusije« bila »mogućnost objektivnog ‚casus perplexus‘« je torej *metanje pesku v oči*. Svoje trditve ne bo mogel dokazati niti takrat, če bi se mu posrečilo zbrisati iz moje prošnje Škofovski konferenci Jugoslavije stavek: »Gre torej za subjektivno področje, za določanje ‚hic et nunc‘. Načelo o odločanju v perpleksnem primeru hoče voditi ljudi na tem subjektivnem področju, saj drugače ne bi imelo nobenega smisla.« Tudi takrat ne, če bi mogel v tisočernih izvodih Službe Božje zbrisati mojo odklonitev kolizije na objektivnem prodročju, kar sem že citiral.

Če pa govorimo o poglavitnem predmetu odgovorov Kongregacije za verski nauk, je jasno, da je ta predmet najprej *razlikovanje med objektivno in subjektivno kolizijo dolžnosti*. V odgovorih kongregacije so samo izrazi »objective« in »subiective« pisani s poudarkom. Potem pa je predmet teh odgovorov izjava, da je *perpleksen primer na področju urejanja rojstev*, to je subjektivna kolizija dolžnosti, *mogoč*, saj je bilo po 14. točki ‚Humanae vitae‘ že prej jasno, da Cerkev objektivne kolizije dolžnosti na omenjenem področju ne priznava.

e. Odločno zavračam neresnično Kuničičevo trditev, da zakonci »u tom ‚perpleksnom stanju‘, misli dr Steiner, mogu se poslužiti kontracepcijskim sredstvima«, torej v »perpleksnom stanju«, kakršnega je Kuničič prikazal na moj račun. *Izmišljeno* je, da jaz zastopam »mišljenje da se može poslužiti kontracepcijom ako je bračnim drugovima teško živjeti u suzdržljivosti, ako su u teškim ekonomskim ili stambenim prilikama i sl.«. Naj Kuničič dokaže s teksti iz mojih spisov, da jaz kaj takšnega mislim!

Po mojem pisanju se zakonci niti v resničnem perpleksnem stanju, v perpleksnem primeru, kakršnega sem zgoraj opisal s citati iz svojih spisov in kakršen je bil predložen Kongregaciji za verski nauk, *ne bi smeli enostavno* »poslužiti kontracepcijskim sredstvima«. Kar jaz zagovarjam, je to, da se morajo zakonci v resnični subjektivni koliziji dolžnosti, v perpleksnem primeru, po formirani in iskreni vesti, *odločiti za izpolnitev večje dolžnosti*, drugače rečeno, ravnati se morajo po tradicionalnem moralnem načelu: ‚in casu perplexo minus malum eligendum‘. To sem neštetokrat povedal v polemiki z K. Nolo in Kuničičem. Povedal sem npr. s tekstom 16. točke ‚Note pastorale‘ francoskih škofov: »Za rešitev tega navzkrižja opozarjamo prepresto na stalni moralni nauk: kadar se neko nahaja pred dvema dolžnostima, ki zahtevata istočasno izpolnitev, in se pri tem ne more izogniti slabemu, naj bo njegova odločitev takšna ali drugačna, je treba po tradicionalni modrosti pred Bogom premisliti, katera od nasprotujočih si dolžnosti je večja. Zakonci se bodo odločili po skupnem premisleku, ki naj ga izvrše z vso vestno-

stjo... Nobene dolžnosti jim ni dovoljeno pozabiti ali prezirati. Svoja srca bodo imeli dovezeta za božji klic in bodo pozorni na nove možnosti, ki bi zahtevale, da odločijo ali ravnajo drugače kot doslej« (Služba Božja, 1969, 424).

V svojih spisih nisem nikdar trdil *niti tega*, da je kontracepcijsko dejanje v resničnem perpleksnem primeru manjše zlo, pač pa sem vedno pisal, da je manjše zlo *tisto, kar zakonci po prizadevno oblikovani vesti po objektivnem zakonu spoznajo za manjše zlo*, npr.: »Po mojem mišljenju je lahko manjše zlo včasih tudi določeno krhanje zakona; vsekakor pa je manjše zlo tisto, ki ga zakonci s svojo prizadevno oblikovano in iskreno vestjo spoznajo za manjšega« (Služba Božja, 1972, 253; prim. v isti reviji, 1971, 338).

V mojih spisih težava živeti v zdržnosti, težke ekonomske in stanovanjske razmere itd. niso *niti zadosten razlog za to, da zakonci pridejo v perpleksno stanje*, ampak je za to potrebno, kot smo videli, še mnogo drugega: strah pred zlom, nezanesljivost ženinega cikla, krhanje zakonske zveze itd.! Kaj šele, da bi »teško živjeti u suzdržljivosti« itd. bilo razlog za to, »da se može poslužiti kontracepcijom«! Razlog za to, da se zakonci smejo ravnati po načelu 'in casu perplexo minus malum eligendum', je po mojem zatrjevanju samo eden: *resnično perpleksno stanje zakoncev*. Vse to sem Kuničiću že povedal v članku »Metoda dr Jordana Kuničića« (Služba Božja, 1972, 252—253), on pa kar naprej širi neresnico o mojem stališču.

f. In sedaj pride na vrsto Kuničićev *trik*. Takoj za stavkom, »U tom perpleksnom stanju', misli dr Steiner, mogu se poslužiti kontracepcijskim sredstvima«, Kuničić pravi: »Uporaba tih sredstava može im se savjetovati'.« Njegov namen je torej ta, da bi mi pripisal nauk, da se v perpleksnem primeru', kakršnega je on na moj račun skonstruiral, more zakoncem svetovati uporabljanje kontracepcijskih sredstev. Nadaljni Kuničićev namen pa je, da me zaradi svetovanja kontracepcijskih sredstev obdolži zagovarjanja direktne kontracepcije. Da je to res, priča njegova trditev, ki neposredno sledi: »Očito je, ako govorim jezikom moralista, da prihvatiti kontracepciju pozitivnim, svjesnim činom volje, odabrati je, savjetovati je, i to kada postoje drugi izlazi... , kao što je spolna uzdržljivost, znači zastupati izravnu ili direktnu kontracepciju« (392).

Resnica je, da jaz nisem *nikdar zagovarjal mišljenja*, da se zakoncem more v perpleksnem primeru »savjetovati« uporabljati kontracepcijskih sredstev. Trdil sem celo, da se to ne sme delati: »Spovednik ne sme v takih (perpleksnih) primerih reči spovedancu, naj uporablja kontracepcijska sredstva, ker bi mu s tem naročal nekaj nečastnega... Če je vest res tisto osebno središče, v katerem sam Bog govori posamezniku (Prim. CS 16), potem se bo mogel spovedanec prav odločiti le sam, ko iskreno prisluhne glasu svoje dobro oblikovane vesti« (Služba Božja, 1969, 425).

Odkod je Kuničić vzel moj izraz »savjetovati«? Mimogrede rečeno, v Vjesniku Nadbiskupije splitsko-makarske mi Kuničić celo očita, da sem »pisao da se može SAVJETOVATI kontracepcija bračnim drugovima kojima je teško živjeti u uzdržljivosti itd.« (1972, br. 6, str. 38).

Za to trditvijo ni navedbe spisa, v katerem bi naj jaz kaj takega pisal, zato mu v odgovoru na njegove obdolžitve v Vjesniku nisem mogli ,ad hoc' odgovoriti. V Bogoslovni Smotri pa je Kuničić vendarle navedel mesto, kjer je omenjeni izraz: »SL. B. br. 6/1969, str. 422«. Ali je res, kar Kuničić očita?

Na navedeni strani Službe Božje se nahaja izraz »svetovati« v rešitvi naslednjega kazusa: »Neki zdravnik je vprašal: ‚Ali smem vplivati na neko pacientko, ki vsakega novospočetega otroka splavi, naj raje uporablja kontracepcijska sredstva? Imela je že osem splavov.‘« Na to vprašanje jaz odgovarjam: »Po Vašem vprašanju sodim, da je žena že vnaprej odločena, da vsak novi plod splavi. Če je tako, smete svetovati, naj raje uporablja kontracepcijska sredstva. Manjše zlo smemo kot preprečitev večjega zla svetovati, če se je kdo za večje zlo že odločil. S tem ga odvrčamo od večjega zla. Manjše zlo le dopuščamo. Dejansko torej hočemo nekaj dobrega!«

V kazusu torej *apliciram tradicionalno moralno načelo*, ki ga znani avtor Noldin takole podaja: »Quando proximus a peccato, ad quod patrandum determinatus est, nulla ratione averti potest, licet ei ad impediendum maius malum suadere minus i. e. eiusdem speciei, ad quod tamen comittendum iam paratus est: non enim suadetur absolute malum, sed ei, qui omnino iam facturum est malum, suadetur, ne faciat tantum malum, sed potius eligat minus, quae quidem suasio bona est« (Summa Theol. Mor., II, Num. 113). Isto uče drugi avtorji, npr. Prümmer (Man. Theol. Mor., I, 611), Fanfani (II, 139). Sv. Alfonz pa celo uči, da bi smeli svetovati manjše zlo tudi takrat, ko to zlo ni virtualno vključeno v večjem (Theol. Mor., II, 57). Končno pa sam Kuničić uči isto načelo takole: »Tvoj bližnji je spreman učiniti nekemu težko zlo, recimo ubiti ga. Od toga ne uspijevaš nikako da ga odvratiš. Možeš mu predložiti da se zadovolji zaušnicom, time mu predlažeš manje zlo, odvrčaje ga od večjega zla. Ne činiš zlo u sebi, jer predlažeš samo uvjetno rješenje, koje ovisi o sigurnoj zloj nakani večjega zla« (Katolička moralna skripta, Zagreb 1965, tč. 173, 4).

Kuničić je torej postavil izraz »savjetovati« v zvezo s perpleksnim primerom, jaz ga uporabljam v zvezi z *odvrčanjem bližnjega od večjega zla*, za katerega se je že odločil. Kako bi mi naj sicer dokazal, da zagovarjam »direktnu kontracepciju«? Toda, ali je taka mahinacija teološko in moralno dovoljena? Non sunt facienda mala ut eveniant mala! Zakaj jaz ne smem aplicirati tradicionalnega načela, ki ga zagovarja in aplicira sam Kuničić?

g. Po Kuničiću je tako: »U Pismu upućenom dru J. Pogačniku, od 1. VIII. 1972, prefekt Kongregacije za nauk vjere odgovara: ‚Contraceptio in casu non mere permittitur, sed positive eligitur.‘ Dakle, primjeri koje je navodio dr Steiner, protežući Uputu francuskih biskupa, znače obranu pozitivno odabrane, izravne kontracepcije.« Direktna kontracepcija »je u rješenjima dra Steinera uključena«.

Kar sem jaz branil, je naslednje: 1. *na področju urejanja rojstev je možna subjektivna kolizija dolžnosti*; 2. *v tem perpleksnem primeru je treba vestno ravnati po načelu: ‚in casu perplexo minus malum eligendum‘*; 3. *‚minus malum‘ je tisto, kar zakonci po formirani in iskreni vesti spoznajo za ‚minus malum‘*. Vse to je bilo zgoraj že dokumentirano.

Nikoli nisem branil »izravne kontracepcije«. V svojih spisih sem, kot je bilo že zgoraj dokumentirano, direktno kontracepcijo zavračal kot nekaj slabega. Zakaj Kuničič vse to zamolčuje? Zakaj dela proti tistemu, kar je na začetku »Epiloga« sam napisal, namreč »da su izgovorene, odnosno napisane riječi u tekstu i kontekstu prvi izvor piščevih misli« (390)?

Posebno pa je treba poudariti, da je Kongregacija za verski nauk priznala možnost *perpleksnega primera na področju urejanja rojstev, takšnega perpleksnega primera*, kot sem ga jaz zagovarjal. Ko pa je to priznala, je *'ipso facto' potrdila*, da se je v tem perpleksnem primeru treba ravnati po načelu: *'in casu perplexo minus malum eligendum'*. To je namreč tradicionalno moralno načelo, po katerem se človek ne samo sme, ampak *mora* ravnati v perpleksnem primeru. Za človeka *ni* častnejše rešitve za ravnanje v tem primeru! Prav zaradi tega pa kongregacija *nikjer ni izjavila*, da zakonci ne bi smeli izbrati kontracepcijo kot manjše zlo, če so jo seveda v perpleksnem primeru vestno spoznali kot manjše zlo. Če bi to izjavila, bi govorila proti tradicionalnemu moralnemu nauku. Nasprotno, prefekt Kongregacije za verski nauk celo opominja, da se je treba ravnati po splošnih moralnih načelih: »To se pravi, da se dopušča možnost, da je vest subjektivno inculpabiliter erronea ali perpleksna. To so splošni moralni principi« (pismo ljubljanskemu nadškofu). In še pravi kardinal Šeper: »Tu veljajo načela, ki jih navaja moralka za take primere« (pismo koprskemu škofu). Če k temu dodamo še izjavo Kongregacije za kler, da »posebne okoliščine«, morejo narediti objektivno slabo dejanje »za subjektivno branljivo« (Okrožnica Nadškofijanskega ordinarijata v Ljubljani, 1972, št. 8, str. 60), potem je popolnoma jasno, kako simplicistično in krivično je Kuničičevo zatrjevanje, da »primeri koje je navodilo dr Steiner ... znače obranu pozitivno odabrane, izravne kontracepcije«.

Mislim, da je žalostno za jugoslovansko moralno teologijo, ker nas mora prefekt Kongregacije za verski nauk opominjati na načela, ki jih uči osnovna moralka že stoletja.

Izjavo Kongregacije za verski nauk, »Contraceptio in casu non mere permittitur, sed positive eligitur«, se mora torej razumeti *v zvezi s perpleksnim primerom in v zvezi s tradicionalnim moralnim načelom o ravnanju v perpleksnem primeru*, ne pa najprej in brez distinkcije postavljati v zvezo z direktno kontracepcijo. To potrjuje tudi dejstvo, da je kongregacija dala to izjavo v zvezi s perpleksnim primerom, ki ga ji je predložil nadškof Pogačnik. Posebno pa zavrača Kuničičevo trditev naslednje logično sklepanje: če bi kongregacija potem, ko je na področju urejanja rojstev priznala možnost perpleksnega primera, ne dovoljevala zakoncem, ki so v perpleksnem stanju, vestno izbiro manjšega zla, ko je to zlo po njihovem prepričanju kontracepcija, potem bi zahtevala, da zakonci izberejo zlo, ki je po njihovem prepričanju večje. In obratno: če bi kongregacija potem, ko je priznala možnost perpleksnega primera, ne dovoljevala zakoncem, da pozitivno izberejo v perpleksnem stanju manjše zlo, ko je to zlo krhanje zakona, potem bi od njih dejansko zahtevala, naj »positive« izberejo kontracepcijo, ki so jo po svoji vesti spoznali za večje zlo. V pravem perpleksnem primeru *ni drugega izhoda: ali pozitivno izbrati manjše ali pozitivno izbrati večje zlo*. Kdor pozitivno

ne izbere manjšega zla, avtomatično pozitivno izbere večje zlo, zato pa je tudi vsako argumentiranje z načelom „non sunt facienda mala ut eveniant bona“ proti izbiri manjšega zla v perpleksnem primeru *nedopustno*. Človek je k eni ali drugi izbiri prisiljen, kar pravi že sv. Alfonz (Th. M., I, 15, 6).

Po vsem tem smo uravnjeni, da prosimo Kuničiča, naj nam odgovori: *Kako* naj tisti, ki je v resničnem perpleksnem primeru, izbere manjše zlo, če ga ne sme pozitivno? Po vsem pa tudi smemo Kuničiča spomniti, da on uči, »da je u pravednoj samoobrani dopuštena kontracepcija« (Služba Božja, 1971, 96), torej *pozitivno izbrana kontracepcija v perpleksnem primeru*, pozitivno izbrana *kot sredstvo* za prepričitev krivic krivičnega napadalca. Zakaj Kuničič ne obdolži tudi sebe, da »primjeri koje je navodio ... znače obranu pozitivno odabrane, izravne kontracepcije«?

Kuničič tudi trdi, da je »izravna« kontracepcija »u rješeljima dra Steinera uključena«. *Če je tako*, potem je direktna kontracepcija uključena tudi v tradicionalnem moralnem načelu: „in casu perplexo minus malum eligendum“. Potem je uključena v izjavi Kongregacije za verski nauk, da je perpleksen primer na području urejanja rojstev mogoč. Potem je uključena v izjavi Kongregacije za kler, da je zaradi posebnih okolnosti objektivno slabo dejanje »subjektivno branljivo«. Potem je še bolj uključena v Kuničičevem pravkar omenjenem nauku o uporabi kontracepcije v samoobrambi.

h. Po Kuničiču »su sljedbenici ili učenici« francoskih škofov »bili rječitiji, odvažniji, smioniji, pa su predložili i slučajeve na koje bi primijenili nedvosmisleni tekst br. 16 Upute. I tu su doživjeli poraz. Posve opravdano« (394).

Najprej je treba Kuničiču postreči z resnico in povedati, da so sljedbenici ili učenci »celo jasneje ločili objektivno in subjektivno področje kot francoski škofje in da je bil perpleksni primer, ki »su ga preložili« celo težji kot primer francoskih škofov. Dokaz za to je v tekstih, ki smo jih zgoraj citirali.

Potem pa je treba povedati, da »su sljedbenici i učenici« »doživjeli poraz« *pri Kuničiču, ne pa pri Kongregaciji za verski nauk*. Pri Kuničiču pa so doživeli poraz zato, ker je *uporabljal neznanstveno metodo*.

Najhujše pa je to, da je Kuničič *na podlagi neresnic*, ki jih je s to metodo dobil, obdolžil tiste, s katerimi se ne strinja, zelo težkih reči: »neki defekt u moralu« in »neoprez na području discipline« je vrgel na. Doktrinalno komisijo, sopovzročiteljstvo »negativnosti, pogrešaka ili deformiranja savjeti« pa na Glas Koncila. Krivice, ki jih je treba globoko obžalivati!

Na koncu poglavja pa še odgovorimo Kuničiču na njegovo demagoško vprašanje: »Zar se istine ustanovljavaju većinom glasova? Mislim one teoretske, spekulativne?« Pri Doktrinalni komisiji ni što za določanje teoretskih, spekulativnih resnic »većinom glasova«, ampak za ugotovitev, ali se tisto, kar je pisal Steiner *sklada s teoretskimi, spekulativnimi resnicami*. Kakvo pitanje, takav odgovor: »teoretske, spekulativne« resnice se ne »ustanovljavaju većinom glasova«, najmanj pa samo z enim glasom, to je s Kuničičevim.

2. Zmaga s pomočjo neresnice

Svoje stališče in svojo zmago dr. Kuničić takole prikazuje: »Također sam publicirao i posebnu brošuru pod naslovom: Smijemo li kritizirati francuske biskupe? ... Koja je prijeporna točka u toj Uputi? — To je br. 16. Stavljajući se pred oči raspoloženje bračnih drugova kad žele somatsko sjedinjenje, bračni čin, ali shvaćaju da moraju izbjeći ili odgoditi novi porođaj. Francuski biskupi govore bračnim drugovima neka zrelo promisle, pa, kada shvate koja im je dužnost veća, neka u savjesti sami odluče što im je činiti. Teološki rečeno: radi se o perpleksnom stanju zbog sukoba dužnosti. Jasnije rečeno: čuvati vjernost u braku veća je dužnost, ostaviti bračni čin otvoren prema mogućnosti začeca manja je dužnost. A stanje je bračnih drugova perpleksno jer smatraju da će sagriješiti bilo što poduzeli. I na taj način kontracepcija postaje predmetom svjesnog i savjesnog čina. — Ja sam sa svoje strane odmah uočio mogućnost zastranjenja iz ovako dvosmisleno postavljenih načela ... jasno sam naglasio da se u postavljenom slučaju ne radi o perpleksnom stanju u strogom (objektivnom) smislu, nego samo u širem (subjektivnom) smislu (str. 8). Isto sam tako naglasio da se ne radi o objektivnom sukobu dužnosti (str. 7), jer postoje drugi izlazi iz te situacije; a Bog ne može izdavati dužnosti koje se poništavaju. Subjekt se može nalaziti u stanju dvoumnice, neznanja, pod utjecajem strasti itd., ali to nije sukob dužnosti, nego sukob pojedinaca sa samim sobom« (390—391). Omeđeno brošuro bi naj Kuničić napisal »s nekim obzirom, jer su biskupi. Pokušao sam ih protumačiti ‚in benigniore parte‘« (394). V njej je »odbacivao« »stav dra Steinera i njegovih istomišljenika, ker: »Moralistu je jasno da se bračni drugovi u navedenom slučaju ne nalaze u perpleksnom stanju u strogom (objektivnom) smislu. Razlog je očit. Perpleksnost je bezizlaznost iz situacije. A bračni drugovi mogu i moraju naći drugi izlaz, npr. spolnu uzdržljivost ... Niti se može govoriti o nekom sukobu dužnosti, nego radije o podređenosti dužnosti ... Moralika nas u svom općem dijelu uči da se subjekt može naći u pomućenoj svijesti, u oslabljenom htijenju, poremećenoj slobodi ... U takvom stanju psihičkog minusa može se reći da se subjekt nalazi u subjektivno perpleksnom stanju (perpleksnost u širem smislu), ili da subjektivno smatra da je posrijedi sukob dužnosti. A takvo je stanje subjekta kao neki misterij, pa je ispovjednik pozvan da stvori prudencijalnu izvjesnost, koja nije matematička ... Kongregacija za nauk vjere nije mogla odgovoriti nego onako kako je odgovorila: ‚Causus perplexus, scilicet collisio obligationum moralium, obiective dari non potest ... Prudentiae pastoralis erit discernere quo in casu hic illeve fidelis in situatione uti dicunt conflictus subjective se inveniatur‘. Po odgovoru kongregacije je jasno, »da nauka o trajnoj zabrani, odnosno neispravnosti izravne kontracepcije bude smatrana kao ‚certa‘, prema tome protivno mišljenje nema nikakve vjerojatnosti« (393).

a. Zaradi jasnosti stvari moramo začeti Kuničiću odgovarjati na tisto, kar v citiranem tekstu nazadnje trdi.

Kongregacija uči: »Ut certa tenenda est sententia, quae affirmat contraceptionem obiective semper illicitam esse« (odgovor ljubljanskomu nadškofu). Kuničić je torej zamolčal tisto, kar kongregacija tako

poudarja, namreč »da nauka o trajnoj zabrani, odnosno neispravnosti izravne kontracepcije bude smatrana kao ‚certa‘« za objektivno področje! S pomočjo tega zamolčanja in napačnega prikazovanja nauka kongregacije Kuničić diskvalificira tisto mišljenje, ki ga imenuje »protivno« in ki priznava možnost perpleksnega primera na področju urejanja rojstev ter dolžnost ravnanja v tem primeru po načelu: ‚in casu perplexo minus malum eligendum‘. S to ponaredbo je potem lahko dokazati, da je Kuničićevo stališče pravilno, stališče »dra Steinera i njegovih istomišljenika« pa napačno.

Tu je treba zopet poudariti, da pri nas nihče ni javno zagovarjal, da je kontracepcija »objective« kdaj dovoljena. Kar se mene tiče, pričajo o tem že citirani teksti.

b. Kuničić je sam s seboj v nasprotju. Včasih je bil sam sebi zvest, ko je zatrjeval: »Mjesto sukoba dužnosti govorimo radije o sukobu nedovoljnog samoodgoja bračnih drugova, tj. o sukobu nedovoljno kontroliranih prohtjeva s objektivnim normama morala i s naučavanjem Crkve... Konflikte izazivaju pojedini bračni drugovi, prema tome, na njima je da se podignu naviše, da bio-psihološke prohtjeve podrede zahtjevima kreposti i milosti« (Smijemo li kritizirati francuske biskupe, Zagreb 1970, 11). V »Epilogu« pa najprej izjavlja, da »subjekt se može nalaziti u stanju dvoumice, neznanja, pod utjecajem strasti itd., ali to nije sukob dužnosti, nego sukob pojedinaca sa samim sobom«, zatrjuje, da »bračni drugovi mogu i moraju naći drugi izlaz, npr. spolnu uzdržljivost«, potem pa zaključuje, da »niti se može govoriti o nekom sukobu dužnosti, nego radije o podređenosti dužnosti«. Po tem izvajanju je jasno, da Kuničić ne priznava možnosti prave subjektivne kolizije dolžnosti, perpleksnega primera. Naenkrat pa v istem članku to možnost priznava: »Moralka nas u svom općem dijelu uči, da se subjekt može naći u pomućenoj svijesti, u oslabljenom htijenju, poremećenoj slobodi... U takvom stanju psihičkog minusa može se reći da se subjekt nalazi u subjektivnom perpleksnom stanju (perpleksnost u širem smislu), ili da subjektivno smatra da je posrijedi sukob dužnosti.« Mimogrede rečeno, to drugo Kuničićevo stališče se krasno ujema z mojim stalnim stališčem, ki sem ga, kot smo videli, izražal takole: »Če pa gledamo s strani subjekta zakona, pa do kolizij naravnih zakonov prihaja zaradi človekove nepopolnosti, grešnosti, pomankljivega spoznanja.« Če torej Kuničić ne bi istočasno imel tudi prvega stališča, bi se glede poglobitnega vprašanja najine polemike, glede možnosti perpleksnega primera na področju urejanja rojstev strinjala. Zame je Kuničićevo dvojno, nasprotujoče si stališče, glede istega predmeta »kao neki misterij«.

Katero Kuničićevo trditev naj sedaj jemljemo resno? Najbolje bo, da z vso resnostjo vzamemo izjavo Kongregacije za verski nauk, ki je na vprašanje koprškega škofa, »Ali težavo uskladiti odgovorno starševstvo z dolžnostjo ohraniti trdno zakonsko vez s spolno združitvijo moremo upravičeno imeti za casus perplexus?«, odgovorila: »Razlikujem: objektivno: negative; pravilo, ki prepoveduje kontracepcijo, je vedno veljavno in to brezpogojno. Subjektivno, ali v subjektivni zmedenosti vesti: affirmative.« Verjeli bomo kongregaciji, ki je na vprašanje istega škofa, »Ali je mogoče, da se vestni zakonci, ki so o tej stvari dobro poučeni in hočejo živeti kot dobri kristjani, znadejo pred takim perpleksnim prime-

rom?«, odgovorila: »Ni mogoče izključiti možnosti, da se subjektivno dogodi tak primer.« Verjeli bomo kongregaciji, ki ne obdolžuje zakoncev tako kot Kuničić, ampak naroča: »Škofje naj skrbe, da se bodo njihovi verniki držali tega nauka, a naj dušne pastirje, posebno spovednike, opominjajo, naj ne pozablajo naslednjega opomina okrožnice HV: „Naj zakonci v svojih težavah najdejo v duhovnikovi besedi in srcu odmev Odrešenikovega glasu in ljubezni« (odgovor ljubljanskemu škofu). Ali ni žalostno, da nas mora kongregacija na to v Jugoslaviji posebej opominjati?

Ali se Kuničić na te odgovore kongregacije ne sklicuje zato, ker se ne skladajo z njegovim pojmovanjem (ne)perpleksnega primera in ker govore proti njegovim zmagi?

c. Kuničić trdi: »U brošuri Smijemo li kritizirati francuske biskupe? jasno sam naglasio da se ne radi o perpleksnom slučaju u strogom (objektivnom) smislu, nego samo u širem (subjektivnom) smislu (str. 8). Isto sam tako naglasio da se ne radi o objektivnom sukobu dužnosti (str. 7), jer postoje drugi izlazi iz te situacije« (391).

Poglejmo, kaj je Kuničić trdil na str. 8 omenjene brošure: »Medutim, ako postoje izlazi, rješenja te situacije, ne govorimo o perpleksnoj savjesti u strogom, nego samo u blagom smislu. Subjekt će u tom slučaju formirati savjest posredstvom refleksnih principa . . . I u ovom slučaju, tj. u slučaju da je moguć i posve prikladan drugi izlaz, radije ćemo govoriti da se savjest nalazi u stanju dvoumnice: to je dvojbena savjest.« Kuničić torej v tem tekstu takega perpleksnega primera, kot ga je odobrila Kongregacija za verski nauk sploh ne priznava, saj mu je perpleksna vest »u blagom smislu« isto kot »dvojbena savjest«. Kuničić tu sploh ne priznava nobenega pravega perpleksnega primera, saj mu je »u ovom slučaju . . . moguć i posve prikladan drugi izlaz«, perpleksen primer pa je perpleksen prav zato, ker *ni* »moguć i posve prikladan drugi izlaz«. Poleg tega je treba povedati, da je Kuničić razlikovanje med perpleksnim primerom v »(objektivnom) smislu« in perpleksnim primerom v »(subjektivnom) smislu« v svoj naknadni tekst *interpoliral*, da bi ta tekst bil bolj v smislu odgovorov Kongregacije za verski nauk. *Strogi smisel v moralki ni isto kot objektivni smisel in blagi smisel ni isto kot subjektivni smisel*. Tako je npr. perpleksen primer (kolizija dolžnosti na subjektivnem področju) v strogem smislu takrat, ko gre za kolizijo naravnih zakonov, perpleksen primer v blagem smislu pa takrat, ko gre za kolizijo zakonov različne vrste, npr. za kolizijo pozitivnega Božjega in človeškega zakona.

Na str. 7 pa Kuničić *nikjer ni* »naglasio da se ne radi o objektivnom sukobu dužnosti«. Izraz ‚objektivan‘ je na tej strani le samo v naslednjem stavku: »Nije se lako oteti dojma da svako pozivanje na razne situacije lako prelazi u neki sentimentalizam ili subjektivizam, ako se izgubi iz vida imperativ objektivnog morala.« Ali je v tem stavku »naglasio«?

d. V zvezi z naukom francoskih škofov, pri katerem je »odmah uočio mogućnost zastranjenja iz ovako dvosmisleno postavljenih načela«, Kuničić najprej trdi, da francoski škofje naročajo zakoncem, da potem, ko po zrelem premisleku »shvate koja im je dužnost veća, neka u savjesti sami odluče što im je činiti«. Takoj nato pa zagotavlja, da je po nauku

francoskih škofov »jasnije rečeno: čuvati vjernost u braku večja je dužnost, ostaviti bračni čin otvoren prema mogućnosti začeca manja je dužnost«. Med obema trditvama *ni logike*. Kako je mogoče pametno nekemu naročati, naj se vestno odloči za tisto dolžnost, ki jo *sam* spozna za večjo, istočasno mu pa trditi, da je čuvanje zakonske zvestobe večja dolžnost? Nelogičnosti niso zagrešili francoski škofje, ampak Kuničić. On jim je namreč *podtaknil* nauk, da »čuvati vjernost u braku večja je dužnost, ostaviti bračni čin otvoren prema mogućnosti začeca manja je dužnost«. Tega francoski škofje nikjer ne trdijo! Po njihovem je večja dolžnost tisto, kar zakonci po vestnem premisleku spoznajo za večjo dolžnost; včasih ali pri nekaterih zakoncih je torej lahko večja dolžnost tudi »ostaviti bračni čin otvoren prema mogućnosti začeca«.

Kongregacija za verski nauk je na vprašanje koprškega škofa, »Je ali ni v skladu z naukom okrožnice Humanae vitae razlaga francoskih škofov v izjavi od 18. 11. 1960 pod točko 16...?«, odgovorila, da za objektivno področje ni v skladu, za subjektivno področje pa je v skladu. Kuničić pa je včasih trdil: »U tekstu francoskih biskupa govori se o ‚pravom sukobu dužnosti‘. Još jasnije: radi se o perpleksnoj savjesti. I tada je na bračnim drugovima da odluče da li će postupati protiv Enciklike« (Smijemo li kritizirati..., str. 7). Insinuiral je francoskim škofom situacijsko etiko (prav tam), postavljaj njihov nauk brez razlikovanja proti nauku 2. vatikanskega koncila (prav tam, 5—6) in proti ‚Humanae vitae‘ (prav tam, 9—10), grozil je duhovnikom, ki bi se ravnali po nauku francoskih škofov, da »zlorabe primljenu vlast« in da »postaju sudionici u tuđem grijehu, i to s tom razlikom što zavedeni bračni drugovi mogu naći opravdanja a svećenici ne mogu« (prav tam, 12) itd.

Kako je po izjavi Kongregacije za verski nauk mogoča Kuničićeva zmaga, ko pa Kuničić v svoji kritiki 16. točke izjave francoskega episkopata *ni razlikoval objektivnega področja od subjektivnega?*

Če upoštevamo samo tisto, kar smo iz Kuničićevih obdolžitev na račun francoskih škofov navedli zgoraj, potem že tudi vidimo, kako je neresnična trditev: »Pokušao sam ih protumačiti ‚in benigniorem partem‘.«

e. Kuničić torej slavi svojo zmago na podlagi neznanstvene metode. Tako pride do neresnic, z neresnicami pa tiste, ki jih ima za nasprotnike, prišteje »neomodernistima« (396).

Epilog

Dokler je dr. J. Kuničić pisal v zvezi z aplikacijo ‚Humanae vitae‘ samo o svojih stališčih, sem molčal, čeprav se z marsičem nisem strinjal. Spoštoval sem Kuničićev ugled in prepričanje ter legitimno teološko svobodo. Ko pa je začel v imenu svojih stališč proglašati nasprotna stališča za necerkvena, situacionistična itd. in ko je začel neopravičeno napadati dobro ime francoskih škofov, Doktrinalne komisije pri BKJ, Glasa Koncila in moje, sem se moral oglasiti. Proti Kuničićevim trditvam se nisem boril samo zato, da branim dobro ime pravkar naštetih, kar je krščanska dolžnost, ampak tudi zato, da se uprem nekemu teološkemu

terorju, ekskluzivizmu (reduciranju resnice na mišljenje posameznega teologa), proglašanju teološko drugače mislečih za necerkveno misleče itd., pa tudi nepravilnemu obveščanju javnosti.

S članki, »Ali sme dr. J. Kuničić kritizirati francoske škofo?« (Bogoslovni vestnik, 1971, 92—115; 1972, št. 3—4), »Metoda dr. Jordana Kuničića« (Služba Božja, 1972, 244—259), »Neresnične trditve dr. J. Kuničića« (odgovor na Kuničićeve trditve v Vjesniku Nadbiskupije splitsko-makarske, 1972, št. 6, str. 38; tega odgovora nadškof dr. F. Franić ni hotel v Vjesniku objaviti), in s tem člankom sem, upam, *zadosti* pokazal, kakšno metodo uporablja Kuničić in kako krivični so njegovi očitki. Zato imam nadaljno polemiko s Kuničićem glede aplikacije ‚*Humanae vitae*‘ za *nesmiselno*. Naj Kuničić v tej zvezi napiše kar koli, ne bom več odgovarjal.

Pred kratkim, ob stoletnici proglasitve sv. Alfonza Lig. za cerkvenega učitelja, je državni sekretar Sv. stolice kardinal Villot v imenu Pavla VI. pisal naslednje: »Sv. Alfonz, teolog in pastir duš, je jasno videl to poglobitev (moralne teologije) za svojo dobo in jo je v praksi izvajal. Tudi danes je treba moralno teologijo stalno poglobljati. Ne gre za to, da bi predložili novo moralo, ki bi ustrezala minljivim potrebam sedanje situacije, pač pa za to, da odgovorimo potrebam sedanje Cerkve, človeštva in znamenjem časa... Danes se moralna teologija zaveda, da mora biti več kot samo razlaga nekega moralnega kodeksa ali neko prakticirne kazuistike... Moralna teologija se trudi, da bi kot središčno temo obravnavala najglobljo stvarnost krščanskega življenja, ki je v klicu k hoji za Kristusom in v sprejemu tega klica... Moralna skušnja dopušča teologu, da razmišlja o človeški in krščanski morali. To pa je pogoj, da more nuditi lasten prispevek za reševanje moralnih problemov človeštva. Nadaljni pogoj pa je prizadevanje, da bi razumel mentaliteto današnjega človeka, prav tako pa osebne in socialne probleme, ki vsebujejo zelo važna moralna vprašanja. Na žalost, so teologi, ki zaradi neprestanega razvoja sveta in človeka oklevajo pri nadaljevanju svoje naloge v Cerkvi in v svetu. Toda če moralisti izhajajo iz katoliškega nauka, če se okoristijo z osebno skušnjo, če razmišljajo, če so zvesti svoji vesti in če se trudijo, da iskreno razumejo današnjega človeka in njegove probleme, morejo, gotovo, najti pravo pot poglobljanja in obnove, ki jo moralna teologija tako potrebuje. Sv. oče bi rad opogumil moraliste in jih prosi, da nadaljujejo svoje delo z vestjo in v duhu odgovornosti« (L'Osservatore Romano, 30—31, okt. 1972). Vabim dr. J. Kuničića, našega uglednega moralista, da po svojih močeh v Jugoslaviji delamo v smislu teh smernic Sv. stolice in smernic 2. vatikanskega koncila in da opustimo polemiko, ki ne more prinesiti nič več dobrega.